

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЛЮБАР Руслана Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музичного виховання, співу та хорового диригування Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: теорія та методика музичної освіти, професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

LYUBAR Ruslana Oleksandrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Docent, Associate Professor of the Department of musical education, singing and choral conducting, Krivoy Rog Pedagogical University.

Circle of scientific interests: theory and methods of music education, professional training of future music teachers.

Дата надходження рукопису 12. 04. 2017 р.

УДК 378:78.09

ЛЯШЕНКО Ольга Дмитрівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка
e-mail: music1951@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Теперішня та майбутня виконавська підготовка майбутніх педагогів-музикантів в умовах вищого навчального закладу без сумніву пов'язана з формуванням у них здатності до самостійного і свідомого тлумачення музичних творів різних жанрів, стилів, напрямів.

Суттєвим фактором при цьому є педагогічні та методичні дії викладача, які сприяють формуванню такої здатності у майбутніх педагогів-музикантів та дозволяють викладачу здійснювати педагогічну корекцію при інтерпретуванні музичних творів. Такі розумові дії викладача знаходяться у зв'язку з виконавськими діями і сприяють емоційному виконанню і створенню художнього образу музичного твору самими студентами. При цьому інтерпретація музичного твору, на що звертав свою увагу і Л. Баренбойм, пов'язана з аналізом, синтезом, а також з усвідомленням загальних законів музики, особливостями музичного розвитку, принципами будови форми, специфіки гармонійної та мелодійної мови тощо [1].

Мета статті – розкрити особливості виконавської підготовки педагогів-музикантів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел дає змогу розглянути проблему виконавської підготовки, пов'язаної з художньою та художньо-педагогічною інтерпретацією музичних творів у різних аспектах. Суттєвими є напрацювання науковців, які усвідомлюють інтерпретацію музичних

творів через художнє (виконавське) інтерпретування (Н. Корихалова, Е. Котляревська, Г. Нейгауз, В. Медушевський), герменевничний підхід (Д. Лісун, О. Олексюк), інтерпреталогічний підхід (В. Віор, Р. Гаммерштейн, Ф. Блюм, К. Еренфорт, Е. Фішер), пов'язують її з педагогічним процесом, з формуванням інтерпретаційних вмій (Л. Баренбойм, В. Крицький, Г. Падалка, О. Полатайко, О. Реброва), інтеграцією творів мистецтв (Г. Падалка, О. Рудницька, О. Щолокова). Характеризуючи процес осмислення майбутніми педагогами-музикантами інтерпретації музичних творів звертають увагу на умови формування вмій інтерпретувати музичні твори (Л. Гаркуша, І. Полубоярина, О. Економова), на застосування педагогами певних методів педагогічного показу: емоційного «зараження», «залучення» (Л. Баренбойм), «шукаючий» (М. Фейгін), художнього змісту твору (К. Ігумнов) тощо.

Інші науковці, які усвідомлюють виконавську підготовку майбутніх педагогів-музикантів як цілісний багатоплановий педагогічний процес, розглядають її через художньо-педагогічну інтерпретацію, через різні її типи. Так, окремі проблеми розкриваються через музикознавчий тип у дослідженнях В. Кочнева, В. Москаленка [2], Г. Ципіна, Т. Чередниченко, які розглядають інтерпретацію як трактування музичного твору в процесі усвідомлення його змісту, створення художньо-звукового праобразу.

Сучасні вимоги до відтворення художньо-образного типу інтерпретації ми

© Ляшенко О. Д., 2017

знаходимо в наукових працях В. Гринчук, В. Москаленка [2], де звертається увага на створення особистого ставлення до музичного твору, власного уявлення про його образно-інтонаційний зміст.

Інші типи художньо-педагогічної інтерпретації: вербально-змістова, візуально-асоціативна та інтегральна описуються Л. Масол, Г. Падалкою, О. Щолоковою у зв'язку з розумінням інтерпретації музичного твору як конкретного виду творчої діяльності виконавця-педагога, де реалізуються на практиці вербальні вміння тлумачення музичного твору.

Ще одному типу, акторському, присвячені різні дослідницькі роботи (Л. Бочкарьов, С. Грозан, М. Коган, О. Цагареллі, Д. Юник), в яких звертається увага на підготовку виконавця до концертного виступу, розглядаються критерії готовності до такого виступу, звертається увага на художні та технологічні аспекти концертного виступу, на артистизм, експресію виконавця, його поведінку на сцені, а також виокремлюються вміння створювати індивідуальний емоційний план свого виконання, що залежить від розвитку творчих можливостей педагогів-музикантів, емоційного ставлення до музики. У зв'язку з цим звертається увага на культуру інтонування, що є показником високого рівня розвитку музичного мислення, інтонаційного слуху й музичних здібностей.

Усвідомлюючи різні типи інтерпретацій і велику кількість розкритих проблем, пов'язаних з художньою та художньо-педагогічною інтерпретацією музичного твору, ми звернемо увагу на виконавський її тип і представимо його як багатокomпонентний динамічний процес де суттєву роль відіграють творчі завдання і конкретні методичні прийоми і відбувається накопичення певних теоретичних знань майбутніми педагогами-музикантами.

Виклад основного матеріалу дослідження. У широкому розумінні художньо-педагогічна інтерпретація музичного твору – це динамічний педагогічний процес, що містить навчання майбутніх педагогів-музикантів інтерпретації музичних творів у системі нової філософії освіти засобами різних видів мистецтв (музики, літератури, живопису). Тут (на індивідуальних музичних заняттях) педагог-інтерпретатор, використовуючи різні вербальні, виконавські та педагогічні й методичні прийоми, необхідні форми, методи роботи, навчає студента самостійно розкривати художній образ музичного твору у вербальних (музикознавчій, художньо-

образній, вербально-змістовій, візуально-асоціативній, інтегральній), виконавській та акторській інтерпретаціях, а також реалізувати їх у різноманітних формах виконавської практики [3].

Результатом такої інтерпретації є не тільки усвідомлене розкриття змісту музичного твору у виконавській конкретизації, а й сам студент, який у процесі взаємодії з педагогом набуває знань і вмінь, пов'язаних з художньо-педагогічною інтерпретацією музичного твору, що сприяє вдосконаленню виконавської, теоретичної й методичної підготовки майбутнього педагога-музиканта. Особлива роль у цьому процесі належить педагогічній діяльності спрямованої на передрозуміння і розуміння музичного твору, сприйняття різних поглядів і трактувань.

Такий ракурс сутності цього феномена дає змогу застосовувати його в різних галузях знань, зокрема в музикознавстві, мистецтвознавстві, музичній педагогіці й методиці, що розширює межі виконавської функції інтерпретації. У той же час в педагогічному інтерпретаційному процесі, націленому на відтворення художнього образу музичного твору в виконавській конкретизації важливим є індивідуальне осмислення, розуміння, тлумачення, емоційне та творче осягнення його, оскільки інтерпретатор (студент й викладач) відтворює художній образ на основі своїх власних уявлень про твір, власного ставлення, зумовленого фаховою компетентністю.

Накопичення інтерпретаційних знань, власних уявлень про твір, інтерпретаційного досвіду відбувається в процесі оволодіння певними поняттями і методичними прийомами художньо-педагогічної інтерпретації музичного твору на індивідуальних музичних заняттях. Здобуттю цих знань сприяють творчі індивідуальні завдання для кожного студента, які поступово ускладнюються.

Преамбулою до виконання творчих завдань є обговорення понять «зміст художньо-педагогічної інтерпретації музичного твору», «художній образ у художньо-педагогічній інтерпретації музичного твору», «виконавські виражальні засоби». У характеристиці цих понять застосовується суб'єктивно-творчий підхід до їхнього розгляду.

У процесі визначення сутності поняття «зміст художньо-педагогічної інтерпретації музичного твору» розглядається цілісна система художніх образів творів різних видів мистецтв, завдяки яким педагог-інтерпретатор через думки, почуття авторів,

висловлює своє ставлення до тих чи інших подій минулого, сьогодення і майбутнього. Підґрунтям такої системи є музичний твір, в якому вибудована музична архітектура, що впорядковує музичне сприйняття (композиторське, виконавське, слухачське). Звертається увага на основоположний фактор існування музичного твору – комунікативність, до якого відноситься не тільки сама можливість передачі музично-естетичної інформації споживачу, на що вказує В. Москаленко [4], а й ті властивості музичного твору (однією з них є музичне враження), які роблять його провідником в інтонаційно-комунікативному ланцюгу «композитор-виконавець-слухач» і впливають на формування «еталонів-образів», що істотно допомагають викладачу-інтерпретатору при осмисленні різних виконавських трактувань в створенні єдиного художнього образу музичного твору.

Характеризуючи поняття «художній образ у художньо-педагогічній інтерпретації музичного твору», слід зрозуміти його як показ загального через одиничне, абстрактного — через конкретне, чуттєво-наочне. Такий «художній образ», як соціально-інформаційне джерело, несе в собі сигнал впливу (ідейно-естетичного, виховного, емоційного). Саме тому, спроби проникнути в художній образ виконавської інтерпретації музичного твору слід починати з пошуку такої інформації, не забуваючи, що «прекрасне в мистецтві є індивідуальним оформленням дійсності, яке має специфічну властивість виражати через себе ідею» [2]. Це має також велике значення для створення художньо-педагогічної інтерпретації музичного твору, бо в ній об'єднуються художні образи різних творів мистецтва і кожний із них «несе» свою ідею, свою смислову, емоційну, виховну та естетичну інформацію.

Подальша робота передбачає розгляд поняття «виконавські виражальні засоби». Тут звертається увага на фразування, динамічні відтінки, темброві можливості фактури, штрихи, ритм, агогіку, варіанти аплікатури, низку виконавських прийомів, за допомогою яких виконавець (студент, викладач) розкриває зміст музичного твору. Виконавські засоби виразності слід об'єднати у дві групи: технічну і художньо-естетичну і детально ознайомити з ними студентів [5].

Важливим є те, що всі теоретичні знання підкріплюються практичною роботою, де пропонується виконати серію творчих завдань. Виконання таких завдань передбачає самостійне опрацювання наукової (музично-теоретичної, естетичної, мистецтвознавчої

тощо) літератури, що дає можливість майбутнім педагогам-музикантам ознайомитися з рекомендованими музичними творами, вивчити життя композиторів й виконавців цих творів, особливості їхньої творчої манери письма, уточнити історію написання творів, осмислити жанр і форму конкретних творів, стиль виконання їх у той період та інтерпретації творів сучасними виконавцями.

Так, наприклад, для засвоєння виконавських виражальних засобів можна запропонувати такі творчі індивідуальні завдання: 1) зробити позначку в тексті музичного твору про виражальні засоби (штрихи, динаміку, агогіку тощо), які відповідають стилістичним особливостям музичної мови вказаного композитора; 2) дати точне розшифрування запропонованих мордентів (мелодійних прикрас), що їх використовували автори XVII–XVIII ст. у своїх творах (на конкретних прикладах); 3) описати особливості виконання конкретного стилю; 4) зробити методичний аналіз музичного твору (знайти складні місця для виконання, визначити роботу над ними, розглянути ті виконавські засоби виразності, що допоможуть відтворити художній образ музичного твору) та ін. Такі завдання націлюють студентів на осмислене виконання музичних творів.

Продовженням в отриманні інтерпретаційних знань є засвоєння таких методичних прийомів, як «опорні образи» та «оцінкові судження». Саме ці прийоми дозволять майбутнім педагогам-музикантам критично оцінювати гру виконавця і адекватно композиторському задуму створювати власну художню інтерпретацію музичного твору.

Перший прийом «опорні образи» дає змогу зафіксувати у свідомості студента музичні враження, які сприяють відтворенню адекватної композиторському задуму художньої інтерпретації музичного твору, усвідомленню парадигм виконавських інтерпретацій у образно-змістовному, жанрово-стилістичному, індивідуально-авторському та індивідуально-виконавському викладу матеріалу.

Під час розбору-запам'ятовування стилістичних особливостей композиційного викладу й виконання музичного твору основну увагу слід звернути на усвідомлену стимулювання повинен бути правильно підібраний музичний матеріал, який буде цікавим для опрацювання і відповідатиме рівню підготовки студента. Повинно враховуватися і те, що для запам'ятовування

велике значення мають методи порівняння та узагальнення виконавських прийомів у процесі їхнього опрацювання.

Внаслідок цього у свідомості студентів сформуються особистісні «опорні» художньо-виконавські образи, які дадуть можливість освоїти ще один методичний прийом — «оцінкові судження». Для цього студенти, спираючись на фактичний матеріал, можуть виявляти за допомогою яких виконавських прийомів інтерпретатор виражає думку автора, і співвідносити особистісні «опорні образи» з його виконавськими діями. Опановуючи прийом «оцінкові судження» майбутні педагогічно-музиканти сформулюють уміння, що дозволять їм критично оцінювати гру виконавців.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Художньо-педагогічна діяльність в індивідуальному музичному класі передбачає варіантну множинність інтерпретувань музичного твору. Виходячи з індивідуальних можливостей студента викладач навчає майбутнього педагога-музиканта вірно передавати зміст музичного твору через його переконливе трактування. При цьому відтворення художнього задуму відбувається при глибокому усвідомленні викладачем навчальної, виховної та розвивальної мети освітньої діяльності, а також при осмисленні майбутніми педагогами-музикантами певних інтерпретаційних знань, накопиченні музичного репертуару, що в свою чергу сприяє розширенню художнього кругозору і підвищенню художньої культури.

У виконавській підготовці дуже важливим є засвоєння майбутніми педагогами-музикантами таких методичних прийомів, як «оцінкові судження» та «опорні образи», що дозволяють в роботі над виконавською інтерпретацією музичних творів зіставити різні виконання з власною художньою інтерпретацією і відтворити той варіант, який наблизить це виконання до ідеального. Сприяють такому трактуванню індивідуальні творчі завдання, які викладач пропонує студентам, розвиваючи їхні інтерпретаційні здібності (фантазію, уяву, музичне мислення, пам'ять, внутрішній слух, відчуття форми і стилю).

Отже, виконавська підготовка майбутніх педагогів-музикантів, де художня та педагогічна діяльність студента та викладача, виступає як єдине цілісне явище тлумачення музики, створює передумови для самостійного інтерпретування самими студентами музичних творів і сприяє переконливому індивідуальному трактуванню їх.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Баренбойм Л. А. Вопросы фортепианной педагогики и исполнительства / Л. Баренбойм – Л.: Музыка, 1969. – 289 с.
2. Гегель Г. Энциклопедия философских наук.: В 3-х т. / Г. Гегель. – М.: Мысль, 1977. – Т. 1.– 452 с.
3. Ляшенко О. Д. Формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва / О. Ляшенко // Наукові записки. Вип. 139. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. – С. 83–87.
4. Москаленко В. Г. Творческий аспект музыкальной интерпретации (к проблеме анализа): Исследование / В. Г. Москаленко. – К.: Изд-во Киев. гос. конс., 1994. – 157 с.
5. Полубояринова І. І. Технологія підготовки студентів-музикантів до роботи з музично обдарованими дітьми та молоддю / І. Полубояринова // Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття: зб. наук. праць. – Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – С. 258–269.

REFERENCES

1. Barenboim, L. A. (1969). *Voprosy fortepiannoy pedagogiki i ispolnitelstva*. [Questions of piano pedagogy and performance]. Leningrad: Muzyka.
2. Hegel, G. (1977). *Entsiklopediya filosofskikh nauk*. [Encyclopedia of philosophical Sciences]. Moscow: Mysl.
3. Liashenko, O. D. (2015). *Formuvannya fakhovoyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva*. [Formation of professional competence of future teachers of musical art]. Kirovograd.
4. Moskalenko, V. G. (1994). *Tvorcheskiy aspekt muzykalnoy interpretatsii (k probleme analiza): Issledovaniye*. [Creative aspect of musical interpretation (the problem analysis): the Study]. Kyiv.
5. Polubajarynova, I. I. (2016). *Tekhnolohiya pidhotovky studentiv-muzykantiv do roboty z muzychno obdarovanymy ditmy ta moloddyu*. [Technology training students-musicians to work with musically gifted children and youth]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЛЯШЕНКО Ольга Дмитрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: професійна музично-педагогічна освіта.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

LIASHENKO Olga Dmitrievna – Candidate Ped. Sciences, Associate Professor of instrumental and performance skills of the art Institute of Kiev University named after Boris Grinchenko.

Circle of scientific interests: professional musical-pedagogical education.

Дата надходження рукопису 07. 04. 2017 р.